

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, MICHEL ANGELO-
STRAAT 41, AMSTERDAM-ZUID.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

POSTCHEQUE EN GIRO 15205.

GEM. GIROKANTOOR AMSTERDAM V. 6482.

BANKIERS: INCASSOBANK

(Bijk. Linnaeusstraat).

PRIJS PER JAAR 1 6.50 BIJ VOORUITBETALING

KARDINAALSMUTS.

O mstreeks Sinterklaas beginnen de konijnen aan hun winterkost van kardinaals-mutsschors, een hapje hier een hapje daar: onregelmatig verspreide witte plekje in de groene stammetjes. Met winternood heeft dat nog niets te maken, dat komt pas later. En wanneer dan een paar weken van strenge vorst met behoorlijken sneeuwval gepaard gaan aan een periodieke talrijkheid van de konijnenbevolking, dan worden alle struiken kaalgevreten, eerst tot een halven meter hoogte, later al verder en verder tot in de dunste twijgen toe. Menigmaal staat een struik volmaakt schoon geschild.

Dan krijgen we in het volgend voorjaar het ontzagwekkend opschieten van de nieuwe loten uit de ondergrondsche stengeldeelen en uit de wortels zelve. Dan komt er van allerlei te zien: ongewoon snelle groei, bladstanden en bladafmetingen, die anders nooit voorkomen: naast de gewone kruiswijzen stand kransen van drie, kransen van vier met allerlei verschuivingen tot verspreiden bladstand, waaronder dan die van $\frac{1}{2}$ het meest voorkomt. Bladeren kunnen een lengte bereiken van twee deci-

meter, een breedte van één decimeter. Ik heb daarvan een en ander verteld en afgebeeld in onzen 27sten jaargang.

Al die snel opschietende jonge loten vertoonden in het eerste jaar reeds de vier kurklijsten, die zoo typisch geacht worden voor onzen Europeeschen kardinaalsmuts en die hem in Zwitserland den naam bezorgd hebben van bois carré (in Wallis bou carrou). In normale omstandigheden komt die vierkantigheid veel minder voor. Wij mogen dan ook wel zeggen, dat wij in de duinen te doen hebben met een zeer speciaal voorkomen van de kardinaalsmuts: een cultuurvorm onder invloed van het konijn,

Fig. 1. Konijnenvraat op kardinaalsmuts.

gekenmerkt door geringe hoogte, gezelligen groei en onrustige ontwikkeling, afhankelijk van weersgesteldheid, grondwaterstand, maar bovenal van de actie van het konijn.

Over dat konijn zullen wij het hier nu niet meer hebben, dat komt later nog wel.

Wij willen nu eens het prachtige boompje bekijken, waar het groeit onder normale omstandigheden en daar vinden we dan ook nog verscheidenheid genoeg. Ge kunt u daarvan gemakkelijk en plezierig overtuigen in Thijsses' hof, waar de kardinaalsmuts volkomen thuis is in het aloude eikenbosch met zijn inslag van esch en els en berk. Het grondwater, afvloeiend water uit de duinen, vertoont de bekende seizoenschommelingen (maximum Maart — minimum September) en minder duidelijk, maar toch merkbaar, de zoogenaamde perioden van 11, 15 en 35 jaar. De vijver geeft

die standen direct te aanschouwen, zoodra het lijden kan, koopen wij een mooie peilschaal. Ook daarover later weer eens.

Maar al met al geeft de hof allerlei gunstige voorwaarden voor de spontane ontwikkeling van een eigen boschflora en onder de klanten, die zich opdoen, neemt de kardinaalsmuts een vooraanstaande plaats in. Sedert vijftien jaar is het konijn volkomen uitgeschakeld en van zijn werkzaamheid vóórdien is weinig te bespeuren.

Wie wil, kan hier dus ongestoord de kardinaalsmuts bestudeeren van het eerste

Fig. 2. *Kardinaalsmuts in het nieuwe bosch van zwarte dennen.*

ontkiemen der fraaie zaden af. De kiemplantjes vertoonen zich in den voorzomer en zijn het meest te vinden onder de „rustboomen” der vogels, maar ook onder de vruchtdragende struiken en zelfs op open plekken, die ongestoord bleven.

De zaaiers zijn vogels en van ouds is het een aangename gedachte, het vriendelijke roodborstje te beschouwen als den zaaier van de kardinaalsmuts. Dat is tot op zekere hoogte ook juist, dikwijls genoeg kunt ge roodborst bezig zien met keurig netjes de aan hun wit steeltje bungelende oranje zaadjes weg te pikken uit de karmijnen vruchten. Maar voor één roodborst kunt ge twintig merels aan den arbeid zien. En wanneer in November en December de vorst soms gaat invallen, dan kunnen we het bonte schouwspel beleven van kleurige koperwieken en kramsvogels, die in de morgenuren

rumoer brengen in de kardinaalsmutsboschjes. Dan begrijpen wij meteen, hoe de vruchtbare duinen van Holland zoo dicht bezet zijn met deze vruchtheester.

Fig. 3. Vruchten aan overhangende twijgen.

Tekening van Julia Giesberts.

darmkanaal. Het heet, dat vorst hun kiembaarheid verhoogt. Het is evenwel niet strikt noodig, dat de zaden eerst door de vogels worden behandeld.

In sommige jaren dragen de struiken meer vrucht dan in andere. In 1939 was de dracht enorm sterk, zoo zelfs, dat de slanke takken bogen onder de vracht der vruchten, terwijl de stuggere twijgen soms zelfs afbraken. Onze kardinaalsmuts vertoont namelijk op het gebied van takken en vertakking weer groote verscheidenheid; naast rolronde twijgjes met een middellijn van drie millimeter vinden we andere die een centimeter in het vierkant zijn, en goed vierkant ook; van dezelfde leeftijd en aan de zelfde plant.

Ge vindt ook kardinaalsmutsjes zonder één enkele vrucht. Dat zijn de planten met enkel mannelijke bloemen. De kardinaalsmuts is het klassieke voorbeeld van „veelhuizigheid”. Alle gevallen komen hier voor: planten met allemaal tweeslachtige bloemen, planten met enkel vrouwelijke bloemen,

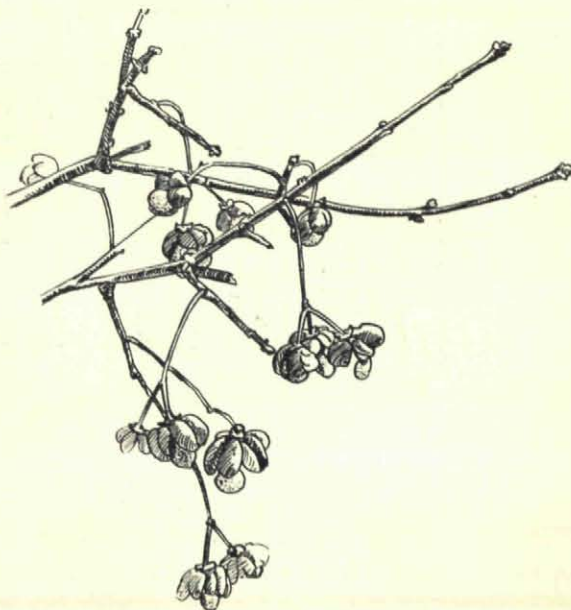

Fig. 4. De oranje zaden komen te voorschijn.

Tekening van Julia Giesberts.

planten met enkel mannelijke bloemen en dan nog de combinaties tweeslachtig + vrouwelijk; tweeslachtig + mannelijk; mannelijk + vrouwelijk; tweeslachtig + mannelijk + vrouwelijk. Zeven gevallen dus en ge kunt ze in den Hof allemaal aantreffen. In den winter kunt ge dat een beetje schatten al naar de afwezigheid van vruchten of de aanwezigheid in verschillende graad. In Mei, in den bloeitijd, kunt ge het aan de bloemen zelve zien. Doch niet zoo heel makkelijk, want alle bloemen vertoonen de ééne stamper en de vier meeldraden en het komt er dan op aan om uit te maken, of die organen geheel ontwikkeld zijn of min of meer rudimentair zijn gebleven.

De kiemplantjes komen op omstreeks midden April met mooie groote groene kiemlobben, wat niet te verwonderen is, daar ze in de kiem zelve al zoo mooi present zijn. Maar het eerste, wat zoo'n kiemplant doet is zich flink van wortels te voorzien en éénjarige plantjes, die nauwelijks één decimeter hoog zijn, hebben een wortelkwast waar je versteld van staat. Al dat jonge gedoe vindt ge nog het best onder de struiken zelve en onder rustboomen voor de vogels.

Al naar omstandigheden schieten de jonge planten sneller of minder snel op; ze houden dikwijls eenige jaren een jeugdig uiterlijk: slanke plantjes met dunne ronde stammetjes en twijgen. Later komt er schot in en dan kan het gebeuren dat de weibekende kurklijsten zich gaan vormen, die de stammetjes en ook de twee- of driejarige twijgen vierkant maken. Ook in dit opzicht bestaat veel individualiteit. Sommige maken zulke sterke lijsten, dat de takken haast gevleugeld lijken. Andere weer maken hun kurk weldra over de heele oppervlakte van de stam, die dan een heel gewoon uiterlijk krijgt, netjes rond en grauwgrijsgroen. In den regel komen de knoppen dicht opeen te staan aan het eind van de twijgen en de takken, die daaruit opschieten komen dan groepsgewijs te staan, ongeveer als bij den eik en we krijgen zoo dan al spoedig — in een jaar of zes — echte boompjes met min of meer duidelijke kroon. Op sommige plaatsen in den Hof zijn daarvan mooie voorbeelden te zien. Omstreeks dien leeftijd gaan ze ook bloeien. De bloemen staan in duidelijke gevorkte bijschermen aan de onderste knopen van de jongste zijtakjes en als dat takkenspul goed ontwikkeld is, dan kan zoo'n kardinaalsmuts in de Mei één en al bloemenmassa worden. De bloeitijden loopen ook alweer zeer uiteen: vroegste bloei begint eind April en sommige struiken moeten in Juni nog beginnen. Standplaats heeft daarop weinig invloed. Herfstbloei komt nog al dikwijls voor; het meest natuurlijk in het konijnenduin maar ook elders, zonder dui-

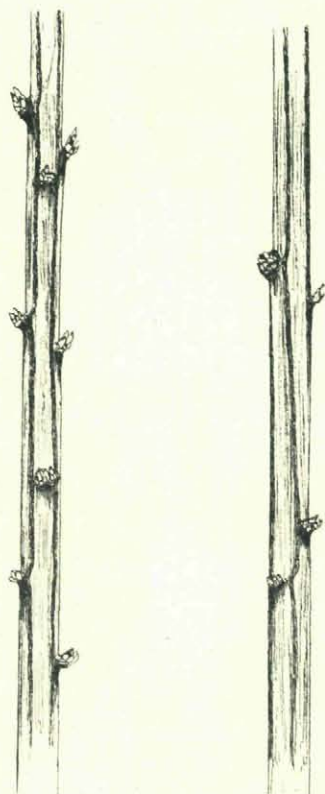

Fig. 5. Kurklijsten aan dikke eerste-jaars twijgen.
Teekening van G. Meinen.

delijke oorzaak. In 1939 was de bloei zoowel in den zomer als in den herfst zeer overvloedig. Trouwens, alle houtgewassen hebben zich in dat jaar duchtig geweed. Schrandere en goed ingelichte phaenologen zullen misschien de oorzaak daarvoor kunnen opsporen uit de meteorologische avonturen van 1937 en 1938. Aan het wintertje van 1938 (December) is reeds wel het een en ander toegeschreven.

De herfstbloei is eigenlijk een bijzonder geval van Sint Janslot. Iedereen weet dat eiken omstreeks Sint Jan opnieuw doorschieten en zoo krijgen we dan in Juli en Augustus frisch kleurig groen en rood te zien aan het eind van de takken, die verderop bezet zijn met het blad, dat begin Mei ontloek en dus in Augustus al wat stug en donker is geworden.

Nu is dit verschijnsel lang niet beperkt tot eiken, tal van andere boomen en struiken doen er aan mee en ook alweer met allerlei interessante wijzigingen. Dat is alweer een aardig werkstuk voor den komenden zomer.

In 1939 maakten verschillende kardinaalsmutsen in Thijsses's Hof dan ook Sint-Jans-lot, al of niet vergezeld van bloei. De hier afgebeelde twijg (de uiterste top is er niet bij geteekend) geeft daarbij nog iets aardigs te zien. Het begin van het nieuwe lot is te merken aan de kleine blaadjes en aan de bloeiwijze. En nu is het voorjaarslot voorzien van de kurklijsten, die eigenlijk pas in 1940 hadden mogen komen. Het is alsof die streek „gewaar werd” dat daar boven aan een hernieuwde groei was ingetreden en dat het dus tijd was, te beginnen met kurkvormend weefsel. Hoe die boodschap uit den groeiotop terecht gekomen is in die lentetwijg, daaromtrent zullen nieuwe onderzoekingen omtrent de „groeistoffen” wel eens opheldering kunnen geven. Doch laat ik niet te luid kraaien: eerste-jaars kurklijstenvorming komt nog dikwijls genoeg voor onder andere, zelfs nog al heel gewone omstandigheden.

Fig. 6. Bloeiend Sint-Janslot
en eerste-jaars kurkvorming.

Teekening van Julia Giesberts.

Je raakt aan die kardinaalsmutsjes nooit uitgekeken en daarom zou het wel goed zijn, ze eens wat meer aan te planten in parken en plantsoenen, in schooltuinen en in omlijstingen van speelplaatsen. Er bestaan een paar dwaze vooroordeelen tegen die aanplanting. Men is „bang”, dat de fraaie vruchten in het najaar aanleiding zullen geven tot parkroof en vernieling. Bovendien weet men dat de kardinaalsmutsjes soms te lijden hebben onder een „plaag” van de rupsen van het kardinaalsmutsmotje die met hun „vieze” spinsels heele struiken, heele strekken kunnen overdekken met een grijs kriebelwaas. Wel zoo iets komt soms werkelijk voor en de struiken zelf reageeren daarop weer even krachtig en interessant als op de konijnevraat. Jammer genoeg zijn die plagen heel zeldzaam. In de 15 jaar van het bestaan van Thijsses's Hof hebben

we er nog nooit last van gehad. Wel komen er ieder jaar spinseltjes te zien en dan krijg ik ook wel eens een angstige aanmaning om in te grijpen, maar wij bekijken dat heel gemoedelijk en „erg” is het nooit geworden. Als belooning krijgen we dan in den nazomer de mooie gespikkelde motjes te zien op de bloemtuijen van het koninginnekruid.

Plant dus gerust kardinaalsmutsjes ook in uw netten tuin.

JAC. P. THIJSSSE.

HET WONDERLIJK GEDRAG VAN DE KEMPHAANTJES OP DE BALTSPLAATS.

Voor ik U ga vertellen over de levensgeschiedenis van de Kemphaantjes zooals wij dat te zien kregen in een reeks van seizoenen vanuit mijn schuilhut daar tusschen de vogels, wil ik allereerst de vraag stellen of het gedrag van de Kemphaantjes werkelijk wel zooveel „wonderlijker” is dan dat van de andere vogels. Want ook al gedragen de vogels zich anders dan wij ons dat in een „normaal” vogelgezin voorstellen, in werkelijkheid zijn er nog tientallen van soorten te noemen, die eveneens van dezen levensregel afwijken. Bovendien biedt de natuur ons zoo’n groote verscheidenheid van levensuitingen, dat we, om het alleen dan nog maar bij de vogels te houden, geen twee soorten kunnen noemen die in alle opzichten precies de zelfde levensgeschiedenis hebben.

Zien we b.v. bij de Kievit, den Tureluur en den Grutto, om maar enkele van de meest bekende soorten te noemen, dat zoowel de wijfjes als de mannetjes zich met het bebroeden der eieren bemoeien, terwijl zij ook samen het nest bouwen en de jongen verzorgen (hoewel de gedragingen van elke soort daarbij weer geheel anders zijn), bij de eenden doet het stemmig gekleurde wijfje dit alles op haar eentje, terwijl de bonte waard in de buurt de „wacht” houdt (zooals wij menschen dat tenminste noemen). En terwijl we zien, dat de blauwe Reigers al het werk weer samen verdeelen, laat hun familielid de Roerdomp het bebroeden der eieren en ’t verzorgen van de jongen weer aan zijn wijfje over, terwijl daarentegen zijn kleine neef, de Wouwaap, die toch uiterlijk (hoewel kleiner van stuk), bijna volkomen op hem gelijkt, zijn wijfje met alles behulpzaam is, vanaf den tijd dat zij aan het nest bouwen, totdat de jongen geheel zelfstandig zijn.

Ook zijn er vogels waarbij het de gewoonte is, dat de mannetjes als „moeder” optreden. Zooals dit o.a. het geval is bij de Morinelplevier, die op den dag, nadat het legsel compleet is, door zijn wijfje in den steek gelaten wordt en eenzaam de eieren uitbroedt en de jongen verzorgt, evenals dit het lot is van de mannetjes der beide franjepooten. (Het aardige is, dat bij deze soorten de wijfjes het opzichtige bruijloftskleed dragen en de mannetjes het meer stemmige „broedkleed”.) Ook bij den Regenwulp en den Zwarten Ruiter zijn het alleen nog maar de mannetjes, die tegen het